

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,

Кондратець Інни Вікторівни,

на дисертацію Шульги Тетяни Вікторівни

«Формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів

дошкільної освіти у процесі фахової підготовки»

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Дисертаційне дослідження Тетяни Вікторівни Шульги присвячено питанню професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Очевидно, що сучасна педагогічна практика потребує вихователя нового типу, фахівця з високим рівнем емоційної та рефлексійної культури, спроможного швидко та адекватно реагувати на стрімкі зміни в суспільстві, корегувати власну професійну діяльність відповідно до соціальних вимог, здатного розв'язувати соціально-психологічні суперечності тощо. У зв'язку з цим актуальності набуває проблема підготовки сучасних фахівців дошкільної освіти, яка поряд з високим рівнем академічних, професійних знань і навичок має ставити у фокус уваги особистісні якості та психологічні особливості майбутніх вихователів, зокрема вміння розуміти себе та оточення, власні емоційні прояви та емоційні стани інших; застосовувати складники емоційної культури на практиці. Усе це зумовлює необхідність формування емоційної культури особистості фахівця в галузі дошкільної освіти.

Попри незмінну увагу до проблеми з боку науковців (І. Бех, Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, І. Зязюн, К. Крутій, С. Курінна, І. Могілей, Т. Науменко, Е. Панасенко, Т. Поніманська, М. Роганова та ін.), кардинальних оновлень у вищій і дошкільній освіті в контексті формування емоційної культури наразі не спостерігаємо.

Т. В. Шульга цілком слушно відзначає наявність суперечностей між замовленням суспільства на підготовку компетентних, емоційно зрілих

фахівців, спроможних забезпечити якісну дошкільну освіту, та традиційною організацією освітнього процесу у ЗВО, його аморфним орієнтуванням на розвиток у здобувачів вищої освіти емоційної культури; визнанням важливості формування емоційної культури в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та недостатньою розробленістю теоретичних засад формування емоційної культури фахівців дошкілля; необхідністю практичного вирішення проблеми формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО й недостатнім науково-технологічним та методичним забезпеченням цього процесу. З огляду на вищеозначене дисертаційне дослідження Тетяни Вікторівни Шульги з теми «Формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки» видається актуальним і перспективним.

Заслуговує на увагу **аналіз стану проблеми** у педагогічних і психологічних дослідженнях. Дисертанткою проведено значну роботу з вивчення теми в історичній ретроспективі, що дало можливість простежити генезу проблеми формування емоційної культури особистості педагога, виокремити плідні ідеї щодо її розв'язання в сучасних умовах. Оскільки, цілеспрямованих і спеціальних досліджень емоційної культури майбутнього вихователя ще не проводилося, авторкою було визначено два найбільш значущих напрями наукового пошуку: 1) аналіз джерел, що дають уявлення про стан дослідження проблеми формування емоційної культури майбутніх фахівців різних галузей; 2) аналіз джерел, які стосуються змісту, форм і методів професійної підготовки та формування різноманітних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти у закладах вищої освіти. Такий структурований формат уможливив глибоке дослідження термінологічного апарату теми (культура, культура почуттів, культура емоцій, емоції, емоційний інтелект, емоційна компетентність) й формулювання власних визначень понять: *«формування емоційної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти»* як «важливої складової цілісного освітнього процесу, що забезпечує підготовку до творчої самореалізації,

виявляється у відході від шаблонів і стереотипів у своїй професії; формуванні вираженого ставлення до різних аспектів життя; створенні програми особистісного та професійного саморозвитку; послідовному збагаченні емоційного досвіду та педагогічної майстерності використання позитивних емоцій у роботі з дітьми дошкільного віку» (С. 63); «емоційна культура майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти» як інтегративної якості, що набула ціннісної спрямованості, системності, здатності до самоуправління й саморегуляції, емоційної стабільності та дозволяє адекватно усвідомлювати власні переживання й переживання вихованців, забезпечує відповідність поведінки вихователя особистісним і професійним потребам, ураховуючи емоційний стан дошкільників» (С. 81).

Варто відзначити, що разом із науковими джерелами дисертантка опрацювала й літературні вітчизняні праці (зокрема, твори Лесі Українки та Івана Франка) у пошуках засобів розвитку культури емоцій, підґрунтя формування емоційної культури, яке полягає в «упорядкуванні своїх понять та почуттів» (С. 31).

Здійснений аналіз дозволив Т. В. Шульзі 1) окреслити основні функції, які виконує емоційна культура, а саме: гуманістичну, адаптивну, самоцільову й інструментальну; 2) структурувати за групами складники емоційної культури вихователя дітей дошкільного віку: особистісні риси (емоційна стриманість, самовладання, емоційна стабільність, емоційна стійкість, самостійність); професійні якості (доцільну емоційну виразність, стресостійкість, толерантність, емпатію, рефлексію, почуття гумору); професійно-педагогічні вміння (уміння забезпечувати емоційність процесу спілкування, позитивний емоційний настрій малюків, володіння провідними засобами виховання дошкільників, що впливають на настрій, ставлення до дорослих та однолітків: гра та спілкування).

Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію Т. В. Шульги, здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, критичність і креативність

професійного мислення. У наукових пошуках дисертантка відштовхується від тези: майбутнім вихователям для здійснення їхньої професійної діяльності необхідні не лише спеціальні знання та практичні навички, а й певні особистісні якості (емоційна налаштованість, емоційна врівноваженість, емоційна наполегливість).

До основних ознак сформованості емоційної культури авторка відносить педагогічний такт, емпатійні якості особистості, самоконтроль емоційного стану і зовнішньої експресії, навички емоційної саморегуляції тощо. Слушно зауважуючи, що в результаті позитивного, емпатійного ставлення зі сторони вихователя формується адекватна самооцінка дитини, відбувається профілактика конфліктних ситуацій і стресових станів вихователя та дошкільників в процесі виховання, Т. В. Шульга чітко окреслює задачу для перспективного розв'язання: «комплексну підготовку вихователів, яка б включала формування емоційної культури фахівців дошкільної освіти» (С. 61).

Викликає інтерес окреслена дисертанткою структура емоційної культури мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інтелектуальний, комунікативно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти та критеріальний апарат дослідження: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, емоційно-рефлексивний. Особливу увагу звертаємо на важливість певних відзначених показників, що дозволяють діагностувати рівень сформованості емоційної культури у вихователів: адекватна оцінка емоційних станів дітей і дорослих, уміння оцінювати свої емоції та настрої, емоційна саморегуляція. Позаяк педагог може усвідомлювати необхідність удосконалювати власну емоційну культуру, бути обізнаним із ключовими понятійними категоріями, але не вміти керувати своїми емоційними проявами й аналізувати емоційні реакції інших в освітніх ситуаціях.

Приємно вражає ґрунтовний діагностувальний інструментарій, використаний для визначення рівнів сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти, до якого ввійшли: низка

анкет, адаптованих методик і запитальників, покликаних вивчити рівні навчальної мотивації студентів, мотиви досягнення успіху в оволодінні емоційною культурою, усвідомлення важливості формування емоційної культури як професійно необхідної якості, перешкоди у встановленні емоційних контактів; рівні емпатійних здібностей, емоційної спрямованості, стилі саморегуляції поведінки, вирішення педагогічних ситуацій.

Узагальнений аналіз результатів констатувального етапу експерименту дозволив дисертантці дійти висновку: 1) до ЗВО вступають студенти, які не мають достатньо розвинутого рівня емоційної культури; 2) процес професійної підготовки у ЗВО не забезпечує достатнього рівня сформованості емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; 3) необхідним є внесення коректив у фахову підготовку фахівців дошкільної освіти у цьому напрямі.

Особливістю формувального експерименту, проведеного Т. В. Шульгою, є те, що всі компоненти емоційної культури засвоювалися студентами одночасно, оскільки, на думку дисертантки, у кожній навчальній дисципліні присутні необхідні знання, уявлення, цінності щодо емоційного вектору розвитку особистості.

Одним із важливих показників **наукової новизни** проведеного дослідження є створення авторської експериментальної програми формування емоційної культури вихователів закладів дошкільної освіти. Уважне опрацювання наукових набуток попередників, аналіз науково-педагогічного дискурсу та ретельне вивчення практичного досвіду дозволили розробити, обґрунтувати та здійснити експериментальну перевірку педагогічних умов формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки: створення сприятливого емоційно насиченого середовища взаємодії між учасниками освітнього процесу, що забезпечить формування особистісного емоційного досвіду майбутніх фахівців дошкільної освіти; доповнення змісту навчальних дисциплін фахової підготовки тематикою, спрямованою на опанування

майбутніми вихователями системи знань щодо сутності та значущості емоційної культури й набуття ними вмінь їхнього практичного застосування; використання гумору як засобу формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО в аудиторній та позааудиторній діяльності.

Мету дослідження, методологічні підходи, принципи, етапи реалізації наукового дослідження, структурні компоненти емоційної культури майбутнього вихователя ЗДО, педагогічні умови формування емоційної культури та форми і методи їх реалізації, критерії, показники і рівні сформованості емоційної культури об'єднано Т. В. Шульгою в структурно-функційну модель формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки, досить змістовну й наповнену.

Ефективність реалізації результатів дослідження вбачаємо в чіткості усвідомлення Т. В. Шульгою комплексу трансформаційних коректив і дієвих змін в: 1) емоційно насиченому освітньому середовищі (обладнання відповідними стендами спеціалізованих аудиторій; проведення тематичних виставок; формування банку електронних джерел вправ емоційного релаксування та розслаблення; використання психоемоційних розминок, елементів аутотренінгу, вправ на зниження емоційної напруги тощо); 2) корекції контенту певних навчальних дисциплін – відповідними темами, пов'язаними з питанням емоційної культури; включенням завдань дискусійного характеру; доповненням лабораторних і практичних занять творчими індивідуальними завданнями та ігровими вправами емоційного спрямування; 3) активізації форм і методів застосування гумору в роботі зі студентами.

Практичне значення отриманих результатів полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес закладів вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Зокрема, оновлено зміст низки навчальних дисциплін фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розроблено аудиторні та позааудиторні навчальні заходи, що можуть бути

застосовані у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Без сумніву, практико-зорієнтований матеріал дослідження Т. В. Шульги стане в нагоді викладачам закладів вищої педагогічної освіти або методистам у системі підвищення кваліфікації, та післядипломній освіти вихователів у процесі укладання робочих навчальних програм навчальних дисциплін фахової підготовки майбутніх вихователів; створенні навчально-методичних посібників і методичних рекомендацій для студентів; розробленні спецкурсів і спецсеінарів із проблем формування емоційної культури; у самоосвітній діяльності майбутніх вихователів.

У цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Т. В. Шульги, вважаємо за потрібне висловити певні **побажання та міркування**, частина яких носить дискусійний характер:

1. На нашу думку, дисертаційна робота значно виграла, якби дослідницею був зроблений аналіз статей у фахових часописах, зокрема, «Вихователь-методист», «Практичний психолог дитсадка», у яких висвітлюються значний доробок вітчизняної науки й практики з проблеми дослідження.
2. Викликає певний сумнів формулювання показника емоційно-рефлексивного критерію «сформованість у майбутнього вихователя таких гуманних якостей, як: толерантність, дипломатичність, асертивність» (С.5) та його дотичність до проблеми емоційності.
3. За наявністю ґрунтовної роботи авторки з удосконалення змісту навчальних дисциплін у контексті теми дисертації, логічним є запитання стосовно розробки й апробації навчальної дисципліни «Формування емоційної культури майбутнього педагога», який би збагатив освітні програми підготовки майбутніх вихователів.
4. У тексті дисертації (С.155) презентовано схему структурно-функційної моделі формування емоційної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки, у якій перераховано низку різноманітних

заходів, що ретельно описані і в тексті роботи. Проте у висновках увагу зацентовано лише на емоційно-ігровому тренінгу.

Висловлені зауваження не є принциповими та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. У цілому вони не знижують теоретико-методичної значущості результатів дисертаційної роботи Т. В. Шульги, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

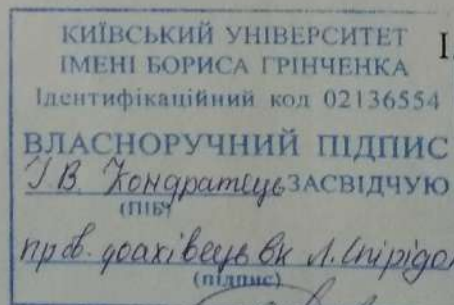
Отже, дисертаційна робота «Формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Шульга Тетяна Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

старший викладач кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту Київського
університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук

І. В. Кондратець